

XITOIY INQILOBI (1949 – 1976 YILLAR)

Boxodirov Alisher Kambarbek o'g'li

Toshkent Davlat Sharqshunoslik Universiteti.

70220301-Tarix (mamlakatlar va yo'nalishlar bo'yicha)

2 kurs Magistranti.

Anotatsiya: *Ushbu maqola Xitoyda 1949- yil 1- oktyabr kunidagi Xitoy xalq respublikasi elon qilingandan so'ng Xitoyda olib borilgan islohotlar haqida. Maqolada Xitoydagi islohot jarayonining qiyinchiliklari va qarama-qarshiliklari haqida so'z boradi. 1949 yildagi Xitoy inqilobi. Bu Xitoy Kommunistik inqilobi deb ham nomlangan, bu 1927 yilda boshlangan fuqarolar urushining so'nggi bosqichi edi. Ushbu to'qnashuvda Mao Tszedun boshchiligidagi KPK kommunistlari va Gomintang millatchilari Chjan Kay-she boshchiligida to'qnashdilar. Inqilobga olib kelgan fuqarolar urushining sabablari imperatorlik davrining oxiriga borib taqaladi: iqtisodiy tengsizlik juda katta edi, ayniqsa qishloq joylarida, mustamlakachilik va hududlarni yo'qotish oqibatlarini ulkan notinchlikni keltirib chiqardi. Bunga mamlakatda kommunistik g'oyalarning kirib borishi qo'shilishi kerak. Ikkinchi Jahon urushi sharoitida Yaponiya bosqiniga qarshi kurashish uchun ikkala tomon ham sakkiz yil davomida birlashdilar. Oxir-oqibat, ular o'rtasidagi qarama-qarshilik qayta tiklandi. Yakuniy g'alaba 1949 yil oktyabrda Xitoy Xalq Respublikasini tashkil etgan kommunistlarga tegishli edi. Mao Tszedun tomonidan amalga oshirilgan kommunistik tizim, avvalo, iqtisodiy sohada muvaffaqiyatsizlikka uchragan edi, chunki bu katta ocharchilikni keltirib chiqardi. Vaqt o'tishi bilan, mamlakat XXI asrning boshlarida yirik jahon kuchlaridan biriga aylanganigacha qadar kuchayib bordi. Xitoy va chet elshunoslik fanlari tahlili asosida bu davrda Xitoyda o'rta ta'lim islohotiga ta'sir ko'rsatgan omillar aniqlandi. Xitoyning o'rta ta'limni tashkil etish yo'lidagi birinchi qadami o'quv dasturlari, ta'lim dasturlari va boshqalar kabi ta'lim hujjatlarini tayyorlash edi. Har tomonlama rivojlantirish g'oyalarini amalga oshirish tasvirlangan, shuningdek, Sovet tajribasiga murojaat. Keyingi bosqich o'rta maktablar uchun darsliklar yaratish bo'ldi. 1956 yildan boshlab Xitoy o'rta maktabida amaliyot yo'nalishi mavjud. O'qitish qishloq xo'jaligi va sanoatga oid materiallarni o'rganishga qaratilgan. Xitoy o'rta maktabini takomillashtirishda "Buyuk sakrash" siyosati va keyinchalik iqtisodiyotni tartibga solishning o'rni qayd etilgan. 1958 yilda o'quv dasturiga unumli mehnat kiritildi. Ikki bosqichli ta'lim tizimiga o'tish e'lon qilindi, unga oddiy maktablar va sirtqi maktablar kiradi. Turli fanlar bo'yicha ta'lim mazmunidagi o'zgarishlarga misollar keltiriladi. Mafkuraviy va mehnat tarbiyasi bilan bog'liq islohotlarning mohiyati ochib berildi. 1961 yilda o'quv mashg'ulotlariga ko'proq vaqt ajratildi. Biroq 1963 yilga kelib, ustuvorliklar o'zgarib, Xitoyning o'rta ta'lim tizimida mafkuraviy tayyorgarlik va ish muhim ro'l o'ynay boshladi. Umuman olganda, ko'rib chiqilayotgan davrda o'rta ta'limni isloh qilishning o'ziga xos xususiyati ta'limga oid ijtimoiy-siyosiy qarashlarni hisobga olish va ta'lim mazmunini yangilash o'rtasidagi*

mutanosiblikni izlashdir. Hamda maqola Xitoydagi bo'lib o'tgan "Katta sakrash"lar haqida ham ma'lumotlarni uzida mujassam etadi. 1958-1960-yillarda Xitoyda olib borilgan "katta sakrash" siyosati samarasiz tugadi. Bu siyosat natijasida davlat sanoat qishloq xo'jaligi chuqur inqirozga yuz tutdi, davlat bo'ylab 20-40 million aholining ochlikdan vafot etishiga olib keldi. Partiyada pragmatiklar inqirozdan chiqish uchun keskin va tez chora tadbirlar ko'rilishini talab qildi. Ularga Lyu Shaosi boshchilik qilar edi va uni bu davrda qo'shinda ham partiyada qo'llab- quvvatlashar edi. Jou Enlai hukumat rahbari sifatida partiya ichidagi qarama- qarshiliklarni bostirishga, ularni kelishuvga chaqirishga urinar edi.

Annotation: *This article is about the reforms that took place in China after the proclamation of the People's Republic of China on October 1, 1949. The article deals with the difficulties and contradictions of the reform process in China. The Chinese Revolution of 1949 was also called the Chinese Communist Revolution, it was the final stage of the civil war that began in 1927. In this conflict, the CCP Communists led by Mao Zedong clashed with the Kuomintang Nationalists led by Zhang Kai-she. The causes of the civil war that led to the revolution go back to the end of the imperial period: economic inequality was great, especially in rural areas, and the consequences of colonization and loss of territory caused great unrest. To this must be added the penetration of communist ideas in the country. During World War II, both sides joined forces to fight the Japanese invasion for eight years. Eventually, the confrontation between them resumed. The final victory belonged to the Communists, who established the People's Republic of China in October 1949. The communist system implemented by Mao Zedong was primarily a failure in the economic sphere as it caused massive famine. Over time, the country grew stronger until it became one of the major world powers at the beginning of the 21st century. An analysis of Chinese and foreign studies revealed the factors that influenced the reform of China's secondary education during this period. The first step in China's path to the organization of secondary education was the preparation of educational documents, such as curricula, curricula, etc. The implementation of the ideas of integrated development is described, as well as a reference to the Soviet experience. The next step was the creation of textbooks for universities. Since 1956, he has been an intern at a Chinese high school. The training is focused on the study of agricultural and industrial materials. The role of the "Great Leap Forward" and the subsequent economic regulation in improving the Chinese high school was noted. In 1958 productive work was introduced into the curriculum. A transition to a two-tier education system has been announced, including regular and correspondence schools. Examples of changes in the content of education in different disciplines are given. The essence of the reforms connected with ideological and labor education is revealed. In 1961, more time was devoted to training. By 1963, however, priorities had changed, and ideological training and work began to play an important role in China's secondary education system. In general, a distinctive feature of the reform of secondary education in the period under review is the search for a balance between taking into account socio-political views on*

education and updating the content of education. The article also looks at the Great Leap Forward in China. The "Great Leap Forward" policy pursued in China in 1958-1960 ended in vain. As a result of this policy, the industrial agriculture of the state was in a deep crisis, leading to the death of 20-40 million people throughout the state from starvation. Pragmatists in the party demanded decisive and urgent measures to overcome the crisis. They were led by Liu Shao, who at that time was supported both in the army and in the party. As prime minister, Joe Enlai sought to quell internal party tensions and call for compromise

Kalit so'zlar: *Xitoy inqilobining tarixi, 4 may harakati, Fuqarolar urushi, Chia inqilobining sabablari, Xitoy imperiyasining ijtimoiy tengsizligi, Mustamlakachilik va hududlarni yo'qotish, Ichki nizolar, Kommunizmning kengayishi, Inqilobning rivojlanishi: bosqichlari, 1946 yilda tinchlik muzokaralarining tugashi, Millatchi hujum (1946-1947), Ckommunistik hujumda (1947-1948), Kommunistik g'alabalar (1948-1949), Oxirgi hujum (1949), Xitoy inqilobining oqibatlari, Xitoy Xalq Respublikasi poydevori, Urushdan keyingi davr, Iqtisodiy choralar, G'arb va AQSh bilan keskinlik, Madaniy o'tmishni rad etish, Maoning o'limi, Inqilob rahbarlari, Mao Tsedun \Mao Tsé-Tung (1893-1976), Chjou Enlai, Lyu Shaoqi, Lin biao.*

Keywords: *History of the Chinese Revolution, May 4th Movement, Civil War, Causes of the Chinese Revolution, Social Inequality of the Chinese Empire, Colonization and Loss of Territories, Internal Conflicts, Expansion of Communism, Development of the Revolution: Stages, End of Peace Negotiations in 1946, Nationalist offensive (1946-1947), Communist offensive (1947-1948), Communist victories (1948-1949), Final offensive (1949), Consequences of the Chinese Revolution, Foundation of the People's Republic of China, Post-war period, Economic measures, Western and Tensions with the US, Rejection of the Cultural Past, Death of Mao, Leaders of the Revolution, Mao Zedong/Mao Tse-Tung (1893-1976), Zhou Enlai, Liu Shaoqi, Lin Biao.*

Xitoy inqilobining tarixi

20-asr boshlarida Xitoy Evropa ta'siri tufayli bir qator madaniy o'zgarishlarni boshlagan. O'sha paytgacha ularning an'analari bilan bog'liq bo'lmagan fabrikalar va banklarning ochilishidan tashqari, siyosat, iqtisod yoki ilm-fan bo'yicha yangi g'oyalarga ega bo'lgan ko'plab asarlar xitoy tiliga tarjima qilingan. Siyosatchi Sun-Yat-Sen 1905 yilda respublika xususiyatlariga ega bo'lgan demokratik partiyani tashkil qildi: Kuo-Min-Tan. Tashkilot rasmiy ravishda 1911 yilgacha ish boshlamagan, ammo atigi bir yil ichida ular respublikani tashkil etib, vaqtinchalik konstitutsiya qabul qilishgan. Ushbu g'alaba Ching sulolasi imperatori tomonidan siyosiy nazoratni yo'qotishi bilan bog'liq bo'lib, uning xatti-harakatlari uni xalq qo'llab-quvvatlashidan mahrum qildi. Respublikaning dastlabki yillari juda notinch, ko'plab qurolli qo'zg'olonlar bo'lgan. Bundan tashqari, Birinchi jahon urushini tugatgan Versal shartnomasi Yaponiyaga Shantung yarim oroliga huquqlar bergan edi.

4 may harakati

Rossiyadagi 11917 yilgi inqilobning g'alabasi bir necha xitoylik ziyolilar uchun 4-may harakatini, inqilobiy anti-imperialistik tashkilotni tashkil etishida hal qiluvchi ahamiyatga ega edi. Keyinchalik, 1921 yilda bu harakat Kommunistik partiyaga aylandi, uning asosiy rahbari Mao Tszedun edi. Keyingi ikki yil davomida Xitoyda Sun-Yat-Senga yordam beradigan birlashgan front tashkil etildi. Prezident G'arb davlatlaridan unga mamlakatni barqarorlashtirishda yordam berishni iltimos qildi, ammo javob topolmadi. Faqat Sovet Ittifoqi harbiy akademiyani tashkil etish bilan hamkorlik qildi. Buning boshida qo'mondon Chiang-Kay bor edi.

Fuqarolar urushi.

Prezident Sun-Yat-Sen 1925 yil mart oyida vafot etdi. Ikki yil o'tgach, Chi-Kay-shek to'ntarish uyushtirdi va kommunistlarga qarshi ta'qiblarni boshladi. Ularning qurolli javoblari fuqarolar urushining boshlanishini anglatadi. Urush davom etayotgan paytda Yaponiya Xitoyni bosib oldi. Kommunistlar markaziy hukumatga umumiy dushmanlariga qarshi kurashish uchun birlashishni taklif qilishdi, ammo Chi-Kay-shek bu taklifni rad etdi. 1934 yilda Mao va uning kuchlari hukumat qo'shinlari tomonidan yo'q qilinmaslik uchun deyarli 12,500 km uzunlikdagi "Uzoq mart" deb nomlangan harakatni uyushtirdilar. 1937 yilda yaponlarning rivojlanishi kommunistlar va millatchilarni ularga qarshi kurashish uchun birlashishga majbur qildi. Bosqinchilar armiyasiga qarshi to'qnashuv sakkiz yil davomida, 1945 yilgacha davom etdi. O'sha yilning avgustida xitoyliklar dushmanlarini engishga muvaffaq bo'lishdi. Ammo fuqarolar urushi yana boshlandi.

Chia inqilobining sabablari.

Fuqarolar urushi va shuning uchun Xitoy inqilobining asosiy sabablari kech imperatorlik davrida, Ching sulolasi taxtda bo'lgan paytdan kelib chiqqan. Bundan tashqari, xalqaro kontekst ham muhim rol o'ynadi.

Xitoy imperiyasining ijtimoiy tengsizligi.

Tarixiy jihatdan ahamiyatli bo'lgan imperiya aholisi o'rtasidagi iqtisodiy va ijtimoiy tafovut so'nggi buyuk sulola davrida kuchaygan. Bu tengsizlik ayniqsa dehqonlarga ta'sir ko'rsatdi. Xitoyda erga egalik er egalari va imtiyozli sinflar qo'lida bo'lgan, qishloq ichkarisidagi dehqonlar va qishloq aholisi o'ta xavfli sharoitda va imperator hukumati hech qanday chora ko'rmasdan yashagan. Xitoy iqtisodiyotining kvazi-feodal tizimi qashshoqlikni davom ettirdi. Bu mamlakatda kommunizm o'rnatilishi dehqonlar va kam ta'minlanganlar orasida edi.

Mustamlakachilik va hududlarni yo'qotish.

Tsin sulolasi hukmdorlari Xitoyni o'z hududlarini yo'qotib qo'yishning oldini olishda juda samarasiz edilar. Ularning hukumatlari davrida mamlakat Tayvanni va Koreyaning ayrim qismlarini yo'qotgan edi, bundan tashqari Manchuriya qo'lga olinishi va Yaponiya hujumlari. Xitoy G'arb davlatlarining mustamlakachilik manfaatlariga bo'ysunishi kerak bo'lgan o'nlab yillar o'tgach, aholi vaziyatni davom ettirishga tayyor emas edi. Gonkong portining yo'qolishi ular toqat qilishga tayyor bo'lgan so'nggi xo'rlik edi.

Ichki nizolar.

Ta'kidlanganidek, Xitoy G'arb davlatlarining ekspansionistik istaklari qurboni bo'ldi. Hali ham 19-asrda bo'lgan eng muhim to'qnashuvlardan biri "Angliya urushi" deb nomlangan bo'lib, unda Xitoy Angliya oldida sharmanda qilingan. Xitoy aholisi o'zlarini yana buyuk mamlakat kabi his qilishni xohlashdi va xafagarchilik yangi avlodlar orasida odatiy tuyg'u bo'lib qoldi. Mamlakatning tanazzulga uchrashiga ko'pchilik aybdor bo'lgan Tsing sulolasiga qarshi isyonlar fuqarolar urushidan oldingi yillarda ham davom etgan. Ushbu qo'zg'olonlar, o'z navbatida, imperator hukumatining zaiflashishiga yordam berdi.

Kommunizmning kengayishi.

Kommunizm 19 asrning oxirlaridan boshlab Evropaning bir qator mamlakatlarida o'z ta'sirini kuchaytirmoqda. 1917 yildagi Rossiya inqilobi ushbu mafkura tomonidan boshqariladigan birinchi davlatni yaratishni anglatardi. Yangi tashkil etilgan Sovet Ittifoqining geografik joylashuvi kommunizmning Osiyoda ham tarqalishini boshladi. Uning Kommunistik partiyasi Sovetlar tomonidan qo'llab-quvvatlangan Xitoyda bu g'oyalar qashshoq dehqonlar va ishchilar tomonidan ma'qullandi. Yaponlar Manchjuriyadan haydab chiqarilgach, ushbu hududdagi sovet qo'shinlari ularning harbiy texnikalarini tortib olib, fuqarolar urushining kommunistik tomoniga topshirdilar. Boshqa tomondan, ROC Qo'shma Shtatlar bilan munosabatlarini yomonlashtirgan edi, shuning uchun fuqarolik urushi paytida uning qo'llab-quvvatlashiga ishonish qiyin edi.

Inqilobning rivojlanishi: bosqichlari.

Fuqarolar urushi tiklanishidan oldin, Xitoyda to'rtta yirik harbiy kuchlar mavjud edi: hududning bir qismini nazorat qilgan yaponlar; Vang Chingweining xitoylik kooperativ hukumati, poytaxti Nankingda; gomintang millatchilari; va Maoning kommunistlari. 1945 yilda Yaponiya mag'lubiyatga uchradi va Xitoyni tark etishga majbur bo'ldi. Fuqarolar urushining dastlabki qismida to'qnashgan kuchlar AQSh va SSSR ishtirokida tinchlik muzokaralarini boshladilar.

1946 yilda tinchlik muzokaralarining tugashi.

Xitoy inqilobining birinchi bosqichi, g'ayritabiiy ravishda, fuqarolar urushi qayta boshlamaslik va uning barbod bo'lishidan iborat edi. AQSh va SSSR mojaroni davom ettirishdan manfaatdor bo'lishiga qaramay, muzokaralar muvaffaqiyatsiz tugadi. Ikkinchi Jahon urushi tugaganidan so'ng, SSSR Qizil Armiyasi Yaponiya pozitsiyalarini nazorat qilish uchun Manchuriyaga bir yarim milliondan ortiq askarlarini ko'chirgan edi. Shu orada, Chi Kay-Sheki Sovetlar chiqib ketgach, Xitoy kommunistlarining Manjuriya hududlarini egallashiga to'sqinlik qiladigan vosita yo'qligini tushundi. Gomintang etakchisi SSSR bilan yurishini kechiktirishi va qo'shinlari Manjuriyaga etib borishi uchun muzokaralar olib bordi. SSSR belgilangan muddatlarni bajargan, ammo shu bilan birga KPP butun mintaqani boshqarishda yordam bergan. Qo'shma Shtatlar, o'z navbatida, general Jorj Marshalni Gomintang va CCP o'rtasidagi muzokaralarda ishtirok etish uchun Xitoyga yubordi. Amerikalik koalitsion hukumat tuzishni taklif

qildi, unda mamlakatdagi barcha siyosiy fraksiyalar ishtirok etadi. Taklif shartlari ham kommunistlar, ham millatchilar tomonidan rad etildi. 1946 yil bahorida, muzokaralar davom etgan bo'lsa-da, qurolli qarama-qarshiliklar qayta boshlandi.

Millatchi hujum (1946-1947).

Harbiy harakatlar qayta boshlangandan keyin tashabbusni millatchilar ko'tarishdi. Ular o'z qo'shinlari bilan 165 shaharni o'z nazoratiga olmaguncha Manchuriya va mamlakat shimoliga bostirib kirdilar. Ushbu hujum AQSh hukumatiga qurol sotishni 10 oyga to'xtatgan AQShning noroziligiga sabab bo'ldi. 1946 yil oxirida Xitoy Milliy Assambleyasi demokratik xarakterdagi konstitutsiyani tasdiqladi. Biroq, uni ishlab chiqishda kommunistlarning ishtirok etishmasligi, uni tez orada o'lik xataga aylantirdi. Millatchi harbiy yurish 1947 yil aprelga qadar davom etdi, ular biroz mag'lubiyatga uchradi va hujumni to'xtatdi.

Ckommunistik hujumda (1947-1948).

Lin Biao boshchiligidagi kommunistik armiya 1947 yil o'rtalaridan tiklandi. Uning Mankuriyadagi javobi unga ulangan temir yo'l liniyalarini ishdan chiqarishdan tashqari, muhim shaharlarda joylashgan turli millatchi garnizonlarni immobilizatsiya qilishga imkon berdi. Millatchilar hukumati juda qimmat samolyot orqali qo'shimcha kuchlarni yuborishga majbur bo'ldi. Shu bilan birga, kommunistlar mamlakat janubida katta hujumni boshladilar, bu ularga Shanxi va Xebey provintsiyalarining ko'p qismini bosib olishga imkon berdi. Keyinchalik, u Xenan va Shandun poytaxtidagi ikkita eng muhim shaharlarni egalladi. Ushbu g'alabalar seriyasi millatchi qo'shinlarning ruhiy holatiga juda salbiy ta'sir ko'rsatdi, kommunistik askarlar esa eyforiya edi. Vaziyat Gomintang qo'shinlarining ko'pchiligining tomonlarini almashtirishlariga sabab bo'ldi. 1948 yil martga kelib Lin Biao armiyasi Gomintang qo'shinlarini mamlakatning uchta asosiy nuqtasida o'rab oldi.

Kommunistik g'alabalar (1948-1949).

Kommunistlar dushmanlariga qariyb yarim million talafot etkazgan kampaniyada butun Manjuriyani qaytarib olishga muvaffaq bo'lishdi. 1948 yil oxiriga kelib, ular mamlakatning shimoli-g'arbiy qismini allaqachon nazorat qildilar. Shu vaqtdan boshlab millatchilar bir nechta muhim janglarda mag'lub bo'ldilar: Xuay-Xuay, Liao-Shen va ayniqsa Syuzhou jangi. Bunday vaziyatga duch kelgan Chi Kay-shek tinchlik muzokaralarini davom ettirish uchun ariza topshirdi va Evropa kuchlari, AQSh va Sovet Ittifoqidan yordam so'radi. Ushbu mamlakatlarning hech biri uning talabiga javob bermadi.

Oxirgi hujum (1949).

Kommunistik qo'shinlar 1949 yil 22-yanvarda Xitoyning imperatorlik poytaxti Pekinga kirib kelishdi. Urushning borishi allaqachon qaror qilingan edi va qisqa muddatli muzokaralar olib borilgandan so'ng Xalq ozodlik armiyasi sobiq poytaxt Nankingni bosib oldi. respublika. Shu bilan kommunistlar allaqachon mamlakatni to'liq nazorat qilishgan. 1 oktyabrda ular yangi kommunistik respublika yaratilishini e'lon qilishdi.

Xitoy inqilobining oqibatlari.

Mag'lubiyatga uchraganlaridan keyin Chi Kay-shek va uning tarafdorlari Tayvan orolida panoh topdilar, u erda ularni amerikaliklar himoya qildilar. U erda ular bugungi kunda xalqaro miqyosda Tayvan nomi bilan tanilgan Millatchi Xitoyga asos solishdi. Yangi Xitoy Xalq Respublikasida Evropalik maoizm deb nomlangan ba'zi bir farqlarga ega bo'lgan kommunistik rejim o'rnatildi. Ushbu variantda to'rtta inqilobiy sinflar tashkil etildi: ishchilar, dehqonlar, milliy burjuaziya va mayda burjuaziya. Sovuq urush boshlanishi bilan Xitoy hukumati Sovet Ittifoqi va AQShga qarshi kurash olib bordi..

Xitoy Xalq Respublikasi poydevori.

Mao Tzedun 1949 yil 1 oktyabrda Xitoy Xalq Respublikasi tashkil etilganligini e'lon qildi. Shu paytdan boshlab mamlakat tabiatini butunlay o'zgartirgan barcha sohalarda bir qator islohotlar amalga oshirildi.

Urushdan keyingi davr.

Inqilobning g'alabasi mamlakatga barqarorlik keldi degani emas edi. Uzoq vaqt davomida anarxiya holati saqlanib qolgan joylar bo'lgan. 1951 yilda Tibetni egallab olgan yangi respublika shimolda va shimoli-sharqda ancha barqaror bo'lib, u erda Mao o'zining birinchi tajribalarini boshdan kechirdi. Mamlakatning qolgan qismida kommunistik rahbarning o'zi hukumatning to'liq o'rnatilishiga to'sqinlik qilgan 400000 qaroqchi borligini tan oldi. Armiya Guangdong viloyatida 40 ming askardan iborat partizan guruhiga qarshi jang qilishiga to'g'ri keldi. Ushbu beqaror vaziyat 1954 yilgacha davom etdi va hukumatni ko'p yillar davomida harbiy xususiyatlarga ega bo'lishiga olib keldi.

Iqtisodiy choralar.

Xalq respublikasi hukumati mavjud tengsizlikni yumshatish maqsadida bir qator iqtisodiy tadbirlarni ma'qulladi. Biroq, uning ijobiy ta'siri yillar davomida ishlab chiqarildi. Boshqa chora-tadbirlar qatorida hukumat qishloq kommunalarini yaratishdan tashqari, yerni mulkdorlardan tortib oldi va uni dehqonlar o'rtasida taqsimladi. "Katta sakrash" deb nomlangan iqtisodiy islohotlar uzoq vaqt davomida muvaffaqiyatsizlikka uchraganini isbotladi. Tarixchilarning fikriga ko'ra, millionlab xitoyliklar o'limiga sabab bo'lgan ocharchiliklar bo'lgan. Bundan tashqari, Xitoyga tijorat ittifoqchilarining etishmasligi to'sqinlik qildi, chunki Sovuq urush o'rtalarida u faqat kommunistik soha mamlakatlariga ishonishi mumkin edi.

G'arb va AQSh bilan keskinlik.

Qo'shma Shtatlar dushmanlik bilan Xitoyda kommunistik rejim o'rnatilishini va uning Sovet Ittifoqi bilan ittifoqini qabul qildi. Vaqt o'tishi bilan ikki buyuk kommunistik mamlakat o'rtasidagi munosabatlar yomonlashdi va bu AQSh bilan ma'lum bir yaqinlashishga olib keldi. Qo'shma Shtatlar, o'z navbatida, Xitoy urushi paytida Tayvan bo'g'oziga Koreya urushi paytida kemalarni qaytarib yubordi.

Madaniy o'tmishni rad etish.

Kommunistik hukumat qadimgi Xitoy madaniyati bilan bog'liq har qanday qoldiqlarni yo'q qilish uchun kampaniya boshladi. Konfutsiyning qabri hatto talon-taroj qilingan va uning jasadi ko'chalarda sudralgan. Mao tomonidan 1966 yilda boshlangan Madaniy inqilob bilan mamlakat G'arb tizimlari va tafakkuri uchun yanada yopildi.

Maoning o'limi.

1976 yilda Maoning o'limi mamlakatdagi kommunistik modelning darhol o'zgarishini anglatmadi. Biroq, 1978 yilda Den Syaopingning hokimiyat tepasiga kelishi mamlakatda ancha ko'p jihatdan davlat kapitalizmi deb atash mumkin bo'lgan xususiyatlarga ega bo'lgan ancha pragmatik iqtisodiy tizimni qabul qilganligini anglatadi.

Inqilob rahbarlari.

Mao Tsedun / Mao Tsé-Tung (1893-1976) Mao millatchilarga qarshi fuqarolar urushi paytida kommunistik lagerning eng yuqori rahbari edi. Xuddi shu tarzda, u Xitoy Kommunistik partiyasining asosiy rahbari edi. Siyosatchi dehqon oilasidan chiqqan va yoshligida yapon bosqinchilariga qarshi kurashda ajralib turardi. Uning nomidagi maoizm deb nomlangan marksizm-leninizm versiyasi kommunizmni Xitoy jamiyatining xususiyatlariga moslashtirdi. 1949 yildan boshlab u G'arb uchun yopiq avtoritar rejimni o'rnatdi. Bundan tashqari, u o'zining shaxsiyatiga katta sig'inishni yaratdi. Mao Tszedun 1976 yil 9 sentyabrda 82 yoshida yurak xurujidan vafot etdi.

Chjou Enlai.

Chjou Enlai Xitoy Xalq Respublikasidagi taniqli siyosatchilardan biri edi. Yoshligidan Kommunistik partiyaning a'zosi bo'lib, u inqilob g'alaba qozonganidan keyin 1949 yilda bosh vazir lavozimlarini va tashqi ishlar portfelini egalladi. Ushbu so'nggi lavozimda u 1954 va 1955 yillarda o'z mamlakatining delegatsiyasini Jeneva konferentsiyasida va Bandung konferentsiyasida boshqargan. 1958 yilda u Tashqi ishlar vazirligini tark etdi, ammo 1976 yilda vafotigacha Bosh vazir bo'lib ishladi.

Lyu Shaoqi.

Ushbu xitoylik siyosatchi Kommunistik partiyaning eng muhim rahbarlaridan biri bo'lgan va Xitoy Xalq Respublikasida raislik qilgan. U uzoq marta Mao bilan birga qatnashgan va uning eng sodiq tarafdorlaridan biri bo'lgan. Madaniy inqilob paytida Lyu Shaoqi Maoga bo'lgan munosabatini yo'qotdi va xoin va kapitalistik hamdardlikda ayblandi. O'z lavozimlaridan bo'shatilgan siyosatchi 1968 yilda jamoat hayotidan g'oyib bo'ldi. Mao vafotidan keyingina u 1969 yilda qamoqxonada ko'rilgan yomon muomala natijasida vafot etgani ma'lum emas edi.

Lin biao.

1907 yil dekabrda Uxan shahrida tug'ilgan Lin Biao fuqarolar urushi paytida kommunistlar va millatchilarni bir-biriga qarshi qo'ygan muhim rol o'ynadi. 1946 yilda mojaro qayta boshlanganda, uning harbiy tajribasi Maoni uni Manjuriya qo'shinlarini boshqarishga majbur qildi. Harbiy kishi sifatida obro'siga qaramay, Lin Biao 1958 yilgacha Xalq Respublikasi hukumatida biron bir muhim siyosiy lavozimni

egallamagan. O'sha yili u vitse-prezident va 1959 yilda Milliy mudofaa vaziri etib tayinlangan. 1970-yillarning boshlarida Lin Biao inoyatdan tushdi. Uning o'limi Mo'g'uliston ustidan uchib o'tayotganda g'alati holatlarda sodir bo'lgan.

FOYDALANILGAN ADABIYITLAR:

1. Giddens E. Sotsiologiya – “Sharq” nashriyoti. T.: 2002. 713-bet.
2. Mamlakat siyosatining asosini ishchilar sinfi boshkargan hamda ishchi va dehqonlar ittifoqi, davlat xalq demokratik diktatorlik tizimi va uning tim soli – Hulk Vakillari yigini, HKP rahbariyati ostida faoliyat olib borish kup partiyaviy tashkilot tashkil. [Den Syaopin. Zamonaviy Xitoyning asosiy savollari. M.: 1988].
3. Deng Syaopin Zamonaviy Xitoyning asosiy masalalari. M., 1988. S. 223-236.
4. Li Junji. Xitoy Kommunistik partiyasi haqida nimalarni bilasiz? Chet tillar nashri. Pekin. 2011. -102-bet.
5. Alvares, Ramon. Mao Tszedun, Tszantsi Sovetidan Nankinggacha. Vanaguardia.com saytidan olingan.
6. Cucchisi, Jennifer Lynn. 1927-1949 yillardagi Xitoy fuqarolar urushining sabablari va oqibatlarini. Scholarship.shu. edu-dan tiklandi.
7. XX асп: такдирларда акс этган тарих / Ш. Эргашев, Т. Бобоматов;— Тошкент: «O'zbekiston», 2015. — 488 б.